

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

«**Η** γλώσσα ως σύνολο είναι κάτι πολύπλευρο και έτερογενές. Πατώντας συγχρόνως σε διαφόρους επιστημονικούς χώρους –στόν φυσικό, τόν φυσιολογικό, τόν ψυχολογικό– ανήκει άκόμη τόσο στό άτομο όσο και στην κοινωνία. Έτσι δέν μπορούμε νά τήν κατατάξουμε σε καμία κατηγορία τών εκδηλώσεων του ανθρώπου, γιατί δέν μπορούμε νά ανακαλύψουμε τήν ένότητά της.

Ό λόγος, αντιθέτως, είναι ένα αυτότελές όλο και, συγχρόνως, μιά ταξινομική αρχή. Δίνοντας στόν λόγο τό προβάδισμα μεταξύ όλων τών εκφάνσεων τής γλώσσας, εισάγουμε μιά φυσική τάξη σ' ένα σύνολο πού δέν προσφέρεται σε καμμιά άλλη ταξινόμηση» (Saussure)¹.

Έπειδή «γλώσσα είναι βασικά τα δύο κύρια επίπεδα κάθε γλώσσας: τό έσωτερικό, γενικό σύστημα πού χαρακτηρίζει τήν δομή μιάς φυσικής γλώσσας (ό λόγος) και ή συγκεκριμένη από τά άτομα μιάς γλωσσικής κοινότητας πραγμαμάτως του (ή όμιλία). Γλώσσα είναι, έξ άλλου, και οί φθόγγοι, πού άπαρτίζουν τήν μορφή (ή ύλη) μιάς γλώσσας είτε ως έσωτερικές όντότητες («άκουστικές εικόνες» τών λέξεων) είτε ως ύλικές πραγματώσεις τών άκουστικών εικόνων, ως φυσικοί, ύλικοί φθόγγοι (κινητικοακουστικής ύψης). Γλώσσα είναι, βεβαίως, και τό περιεχόμενο, οί σημασίες πού δηλώνονται από τίς διάφορες φωνολογικές μορφές. Και γλώσσα είναι, πάνω άπ' όλα, ή σύζευξη σημασίας και φωνολογικής αντιπροσωπεύσεως, περιεχομένου και μορφής. Γλώσσα είναι άκόμη ή έπικοινωνία του ανθρώπου είτε ως άτόμου είτε ως κοινωνικής όμάδας (γλωσσικής κοινότητας), άρα γλώσσα είναι και ή άτομική και ή κοινωνική πλευρά τής έπικοινωνίας. Γλώσσα είναι, τέλος, και ή κατάσταση και ή εξέλιξη τής έπικοινωνίας, διλαδή και τό σύστημα του λόγου στή συγχρονική του μορ-

¹ βλ. Γ. Μπαμπινιώτης, *Θεωρητική Γλωσσολογία*, Άθήνα 1986, σ. 15.

φή και ή «ιστορία» του λόγου, τά διαχρονικά στάδια τής εξέλιξής του. Ἀλλά ἄν ὅλοι αὐτοί οἱ παράγοντες εἶναι γλῶσσα (langage), τότε ή γλῶσσα εἶναι καί φυσική καί ψυχολογική ὄντοτητα μαζί, καί ὕλική καί ἄυλη, καί κοινωνική καί ἀτομική διαδικασία, καί στατική (ὡς κατάστασι) καί δυναμική (ὡς εξέλιξι) παρουσία»², ἄν θέλουμε νά κάνουμε λόγο γιά τίν γλῶσσα τής Ἐκκλησίας, θά χρειαστεῖ κατ' ἀρχήν νά τίν δοῦμε σέ ὅλα αὐτά τά ἐπίπεδα του ὀρισμοῦ τής γλῶσσας.

Ἡ ἐκκλησιαστική γλῶσσα εἶναι μιά ιδιόλεκτος/κοινωνιόλεκτος. Δέν εἶναι φυσική γλῶσσα, ὅπως εἶναι ή μπτρική γλῶσσα ἑνός ἀνθρώπου, ἀλλά εἶναι μιά εἰδική γλῶσσα πού δημιουργεῖται γιά νά ἐξυπηρετήσει ἕναν σκοπό, ἔχει δηλαδή μιά προθετικότητα: τίν ἐπικοινωνία του ἀνθρώπου μέ τόν Θεό καί τίν ἐπικοινωνία του ἀνθρώπου μέ τόν συνάνθρωπο στά πλαίσια τής ἐκκλησιαστικῆς-θρησκευούσας κοινότητας. Τήν ἴδια στιγμή, τά ἴδια τά μέλη τής κοινότητας ἔχουν τίν συναίσθησι καί τίν βεβαιότητα ὅτι ή γλῶσσα αὐτή εἶναι προῖόν τής φώτισής τους ἀπό τόν Θεό διά του τρίτου προσώπου τής Ἁγίας Τριάδος, του Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως αὐτή φάνηκε τίν ἡμέρα τής Πεντηκοστῆς, μέ τίν κάθοδο του Ἁγίου Πνεύματος «ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν»³, συνεχίζοντας τίν ἱστορία τής Παλαιᾶς Διαθήκης, στήν ὁποία ὁ Θεός ἀποκαλύφθηκε στόν Ἀβραάμ, τούς Πατριάρχες, τόν Μωυσῆ, τούς προφῆτες καί ὅλα τά φωτισμένα πρόσωπα πρό Χριστοῦ, δημιουργώντας αὐτίν τίν γλωσσική καί πνευματική παράδοσι πού κορυφώθηκε στήν Καινή Διαθήκη μέ τίν ἐνανθρώπησι του Χριστοῦ. Ἡ ἐκκλησιαστική γλῶσσα δανεῖζεται τούς φθόγγους καί τίν πραγματώσά τους ὡς ἀκουστικῶν εἰκόνων καί ὕλικῶν, γραπτῶν πραγματώσεών τους ἀπό τίν ἑλληνιστική κοινή ἀρχικά καί, στήν συνέχεια, ἀπό ὅλες τίς γλῶσσες στίς ὁποῖες ἔγινε ἱεραποστολή, δηλαδή διακήρυξι του ἐκκλησιαστικοῦ μηνύματος. Συμβολικά μάλιστα, στήν Πεντηκοστή οἱ πλημμυρισμένοι ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα ἄρχισαν νά μιλοῦν ἄμεσα σέ ἄλλες γλῶσσες, ἀνάλογα μέ τίν ἱκανότητα πού τούς ἔδινε τό Ἅγιο Πνεῦμα⁴. Ἡ ἐκκλησιαστική γλῶσσα γεννιέται ἀπό τίν σύζευξι του περιεχομένου τῆς, τῶν σημασιῶν τῶν λέξεων καί τῆς μορφῆς τους. Τό περιεχόμενο ἀποτυπώνεται στήν μετάδοσι τῆς ἐμπειρίας τῆς παρουσίας του Χριστοῦ. «Σᾶς γράφουμε γιά τόν ζωοποιό Λόγο, πού

² βλ. *Μπαμπινιώτης*, ὁ.π., σ. 15 ἐπ.

³ βλ. *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*, 2, 3: «τούς παρουσιάστηκαν γλῶσσες σάν φλόγες φωτιᾶς, πού μοιράστηκαν καί κάθισαν ἀπό μιά στόν καθέναν ἀπ' αὐτούς, δηλαδή τούς ἀποστόλους».

⁴ βλ. *Πράξι*, 2, 4.

ὑπῆρχε ἔξαρχῆς. Ἐμεῖς τόν ἔχουμε ἀκούσει καί τόν ἔχουμε δεῖ μέ τά ἴδια μᾶς τά μάτια. Μάλιστα τόν εἶδαμε ἀπό κοντά, καί τά χέρια μας τόν ψηλάφησαν. Ὅταν ἡ ζωή φανερώθηκε, τήν εἶδαμε μέ τά μάτια μας. Καταθέτουμε λοιπόν τήν μαρτυρία μας καί σᾶς μιλάμε γιά τήν αἰώνια ζωή πού ἦταν μέ τόν Πατέρα, φανερώθηκε ὁμως σ' ἐμᾶς. Αὐτό πού εἶδαμε καί ἀκούσαμε, τό ἀναγγέλλουμε σέ σᾶς, γιά νά συμμετάσχετε κι ἐσεῖς μέ μᾶς στήν ἴδια κοινωνία, πού εἶναι ἡ κοινωνία μέ τόν Πατέρα καί μέ τόν Υἱό του, τόν Ἰησοῦ Χριστό. Κι αὐτά σᾶς τά γράφουμε γιά νά εἶναι πλήρης κι ὀλοκληρωμένη ἡ χαρά σας»⁵. Γι' αὐτό καί δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὁ Χριστός ἀποκαλεῖται ἀπό τόν μαθητή καί εὐαγγελιστή Ἰωάννη ὡς «ὁ Λόγος»⁶.

Ἡ ἐκκλησιαστική γλῶσσα προϋποθέτει τήν ὑπαρξη μᾶς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας ὡς γλωσσικῆς κοινότητος πού ἀποσκοπεῖ στήν ἐπικοινωνία τῶν μελῶν της μέ τήν χρήση τῆς γλώσσας σέ ἐπίπεδο λόγου καί ὁμιλίας, μέ ἔμφαση μάλιστα καί στήν περαιτέρω διάκριση ἀνάμεσα στόν προφορικό ἐκκλησιαστικό λόγο (ὁμιλία), καί στόν γραπτό (συγχρονικά καί διαχρονικά).

Ἡ ἐκκλησιαστική γλῶσσα προφανῶς καί ἐξελίσσεται. Δέν εἶναι μόνο ὅτι διαμορφώνεται μέ βάση τίς ἀνάγκες τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται νά ἐσωτερικεύσουν καί γλωσσικά ἐμπειρίες τόσο δικές τους ὅσο καί ἄλλων, δηλαδή τῶν ἁγίων, ὅπως ὀνομάζονται. Εἶναι καί οἱ ἀμφισβητήσεις τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως, τόσο ἀπό ἄτομα, ὅσο καί ἀπό συλλογικότητες (ὅπως εἶναι ἡ ἐκάστοτε ἐν χρόνῳ ἐξουσία) πού γεννοῦν τήν ἀνάγκη γιά προσθήκη ὄρων, πού ὀνομάστηκαν δόγματα, τήν ἀνάγκη ἐρμηνειῶν πού αὐξάνουν τόσο τήν προφορική ὅσο καί τήν γραπτή παραγωγή λόγου, ἀλλά καί ὁ διάλογος μέ τούς λαούς ἀνά τούς αἰῶνες πού γεννᾷ τήν ἀνάγκη μετάφρασης καί ἐρμηνείας σέ ἄλλες γλῶσσες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μηνύματος.

Παράλληλα, ἔχουμε νά κάνουμε καί μέ τήν πρόσληψη τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσας σέ ἀτομικό ἐπίπεδο, στό ὁποῖο ἔτσι κι ἄλλιῶς ὑπάρχει «διαφοροποίηση ἀνάμεσα στήν γλῶσσα τοῦ ὁμιλητοῦ καί τοῦ ἀκροατοῦ. Ἡ ἰδιόλεκτος τῶν ἀτόμων, ἡ γλωσσική τους συγκρότηση, διαφέρει ὄχι μόνο στήν ὁμιλία (parole) ἀλλά καί στόν λόγο (langue)»⁷. Αὐτό σημαίνει ὅτι καί στό ἐπίπεδο κάθε ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος τόσο συγχρονικά ὅσο καί διαχρονικά δέν ὁμιλεῖται οὔτε νοεῖται ἡ ἴδια γλῶσσα, δέν προσλαμβάνεται τό ἴδιο ταυτόσημο περιεχόμενο.

⁵ βλ. Α' Ἰω., 1, 1-4.

⁶ βλ. Ἰω., 1,1 «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καί ὁ Λόγος ἦν πρὸς τόν Θεόν καί Θεός ἦν ὁ Λόγος».

⁷ βλ. Μπαμπινιώτης, ὁ.π., σ. 31.

Όπως «όλα τὰ μέλη μιᾶς γλωσσικῆς κοινότητος δέν ξέρουμε τίς ἴδιες λέξεις οὔτε γνωρίζουμε στόν ἴδιο βαθμό τίς δυνατές συντακτικές δομές τῆς γλώσσας, καθώς ὁ γλωσσικός κώδικας ὀρισμένων μελῶν τῆς κοινότητος ἐμφανίζεται διευρυμένος (elaborated), ἐνῶ ἄλλων ἀτόμων ὁ κώδικας εἶναι λιγώτερο ἢ περισσότερο περιορισμένος (restricted)»⁸, ἔτσι καί ὅλα τα μέλη τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος δέν προσλαμβάνουν μέ τόν ἴδιο τρόπο τὰ ποικίλα μηνύματα, ἀλλά καί δέν νοοῦν συχνά τό ἴδιο, μολονότι ἡ διατύπωση τῶν δογμάτων ὡς ὀρίων τῆς ἀλήθειας καί ἡ κατάρτιση τοῦ «Συμβόλου τῆς Πίστεως», δημιουργήσε τίς προϋποθέσεις ταυτότητας καί σέ γλωσσικό καί σέ ἐπίπεδο πίστεως.

Γνωρίζουμε ὅτι «τά ἀπαραίτητα συστατικά κάθε ἐπικοινωνίας (Ε) εἶναι: i) οἱ ἐπικοινωνοῦντες, ἥτοι ὁ πομπός (Π) καί ὁ δέκτης (Δ) ii) ὁ κώδικας (Κ) iii) τό μήνυμα (Μ), ἥτοι κάθε πληροφορία, ἐρώτησι, ἀπάντησι, διατύπωση σκέψεων κ.λπ. iv) ὁ δίαυλος, ἥτοι ὁ τρόπος (φυσικός ἢ τεχνητός) μεταβίβασεως τοῦ μηνύματος (Μ) v) οἱ λειτουργίες ἐγγραφῆς (κωδικοποιήσεως) καί ἀναγνώσεως (ἀποκωδικοποιήσεως) τοῦ Μ vi) οἱ συνθήκες ἐπικοινωνίας»⁹. Ἐπομένως, καί ἡ ἐκκλησιαστική γλώσσα λειτουργεῖ ἐπικοινωνιακά.

Πομποί τῆς σπίν συγχρονική διάσταση εἶναι οἱ ταγοί τῆς Ἐκκλησίας (ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, μοναχοί, θεολόγοι, κατηχητές, ἀλλά καί κάθε πιστός πού γνωρίζει τό μήνυμα καί τό ἐκφράζει εἴτε αὐθεντικά εἴτε ἀποσπασματικά εἴτε παραποιῶντας το ἐρμηνευτικά ἢ κυριολεκτικά, ὅπως οἱ λεγόμενοι «αἰρετικοί», οἱ ἀποκλίνοντες ἀπό τήν παράδοση), ἐνῶ διαχρονικά πομποί εἶναι οἱ συγγραφεῖς οἱ ὁποῖοι κατέγραψαν τήν ἐμπειρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης (κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, συναξάρια Ἁγίων, ἱστορίες ἀπό τήν ἀσκητική ζωή καί παράδοση, σύγχρονα κείμενα, ἀλλά καί τὰ ὑμνολογικά κείμενα πού χρησιμοποιοῦνται σπίν θεία λατρεία, ἀλλά καί κάθε κείμενο πού ἀποπειρεῖται νά νοηματοδοτήσῃ θρησκευτικά τήν ζωή τοῦ ἀνθρώπου), τὰ μνημεῖα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτισμοῦ πού εἶναι ἄμυχα (ὅπως εἶναι οἱ νοοί, οἱ εἰκόνες, τὰ ἐκκλησιαστικά σκεύη καί ἀντικείμενα) καί ἔμυχα (τά λείψανα τῶν ἁγίων), ἐνῶ δέκτες εἶναι δυνάμει ὅλοι οἱ πιστοί τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά καί ὁ κάθε ἄνθρωπος πού ἐνδιαφέρεται ἢ διδάσκεται ἢ ὑφίσταται τήν παρουσία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μηνύματος στόν πολιτισμό καί τήν καθημερινότητα τῆς ζωῆς του.

Τό μήνυμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσας εἶναι ἡ ἀντιπροσώπευση τοῦ τρό-

⁸ βλ. *Μπαμπινιώτης*, ὅ.π., σ. 31 ἐπ.

⁹ βλ. *Μπαμπινιώτης*, ὅ.π., σ. 31.

που μέ τόν όποιο ό Θεός, στόν όποιο ή Έκκλησία πιστεύει, ζητᾶ από τούς ανθρώπους νά πιστέψουν, νά ακολουθήσουν γιά νά ζήσουν τόσο στόν χρόνο αὐτόν, ὅσο καί στήν μεταφυσική του προέκταση πού εἶναι ή αἰωνιότητα, τήν παρουσία του. Μήνυμα εἶναι ή ζητούμενη πίστη, ὅπως αὐτή διαμορφώθηκε, βιώθηκε, κληροδοτήθηκε καί συνεχίζει νά υφίσταται στό σήμερα.

Κώδικας εἶναι ή γλῶσσα στήν όποία εἶναι διατυπωμένα ὅλα αὐτά τά μηνύματα καί ή όποία ἔχει νά κάνει μέ τόν τόπο στόν όποιο ή Έκκλησία υφίσταται.

Στήν περίπτωσή μας εἶναι ή ἑλληνική γλῶσσα στήν διαχρονία της: ἑλληνιστική κοινή κυρίως, πού εἶναι ή γλῶσσα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ παρελθόντος, ἀλλά καί ή κοινή νεοελληνική, ὅπως τήν μιλοῦμε καί τήν γράφουμε σήμερα, μέ ἔχνη τοῦ γλωσσικοῦ μας προβλήματος καί διχασμοῦ (ή ἐπίσημη γλῶσσα ἀλληλογραφίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅπως ἀποτυπώνεται καί στους ἐπίσημους λόγους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου παραμένει ή ἀπλή καθαρεύουσα).

Διάυλος μετάδοσης τοῦ μηνύματος εἶναι ό γραπτός καί ό προφορικός λόγος, σέ ὅλες τους τίς διαστάσεις, μέ προσθήκη στίς μέρες μας τοῦ διαδικτυακοῦ καί τοῦ ραδιοφωνικοῦ λόγου.

Πολύ μεγάλη σημασία δίνεται στήν ἀποκωδικοποίηση τοῦ μηνύματος, δηλαδή στήν πρόσληψή του ἀπό τούς πιστούς καί τόν κάθε ἐνδιαφερόμενο, ἐνῶ σέ ὅ,τι ἀφορᾶ στήν κωδικοποίηση τοῦ μηνύματος ἄς ληφθεῖ ὑπόψιν τό φίλτραρισμα τῆς αὐθεντικότητάς του μέσα ἀπό τήν συγκρότηση μηχανισμῶν ἐλέγχου ὅπως εἶναι ή Σύνοδος τῶν ἐπισκόπων (Οἰκουμενικές σύνοδοι μέχρι τόν 8ο αἰῶνα, ὅποτε καί οἱ χριστιανοί Δύσης καί Ἀνατολῆς ἦταν ἐνωμένοι, τοπικές σύνοδοι ἐφεξῆς).

Τέλος, σέ ὅ,τι ἀφορᾶ στίς συνθηκικές ἐπικοινωνίας ἄς λάβουμε ὑπόψιν ὅτι αὐτές διαμορφώνονται σέ διαφορετικά περιβάλλοντα: τό μήνυμα ἐκφέρεται στήν θεία λατρεία, κυρίως στήν θεία λειτουργία μέ τό κήρυγμα, ἀλλά καί τό ὅλο κεμενικό περιβάλλον, ἐκφέρεται στά μυστήρια τῆς Έκκλησίας, πού εἶναι ἐκφάνσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας (βάπτισμα καί χρίσμα, γάμος, ἐξομολόγηση, εὐχέλαιο), ἐκφέρεται σέ κατηχητικές συνάξεις πού ἀπευθύνονται σέ διάφορες ἡλικίες, ὅπου ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπό τήν προσωπικότητα καί τήν ὀμιλητική ἰκανότητα τοῦ ἐκφέροντος, ὅπως ἐπίσης καί μέ βιβλία, κείμενα διαδκτυακά, μέ τίς ραδιοφωνικές ὁμιλίες, ἀλλά καί μέ ἀφίσες, διαφημίσεις, συνθήματα.

Σ' αὐτούς τούς παράγοντες τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλωσσικῆς ἐπικοινωνίας

θά ἦταν παράλειψη ἐάν δέν προσθέταμε ὡς μία ἐκπληκτική μορφή τῆς τίν προσευχῆ, σπὴν ὁποία τό μέλος τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλωσσικῆς κοινότητας, μέ ἐναλλασσόμενους ρόλους πομπτοῦ καί δέκτη, ἀπευθύνει τό προσωπικό του μίνυμα στόν Θεό στόν ὁποῖο πιστεύει καί ἄλλοτε λαμβάνει ἀπάντηση (ἄμεσα μέ τό γεγονός πού ὀνομάζουμε φώτιση ἢ ἀργότερα, μέ ἐκφράσεις τῆς θείας πρόνοιας σέ περιστατικά τῆς ζωῆς πού συχνά χαρακτηρίζονται ὡς «θαύματα»), ἄλλοτε ὄχι (εἶναι ἡ περιήρησι σιωπῆ τοῦ Θεοῦ). Χαρακτηρίζουμε ὡς ἐκπληκτική αὐτὴν τὴν μορφή διότι δέν χωρᾶ ἀντικειμενικῆς ἐπιβεβαίωσης ἀλλὰ μόνο προσωπικῆς, ὑποκειμενικῆς. Ἡ προσευχὴ ὅμως ἔχει καί τόν χαρακτήρα τῆς συλλογικῆς, τῆς κοινοτικῆς ἀναφορᾶς, κατὰ τόν κανόνα «lex orandi lex credendi», «ὁ κανόνας-νόμος τῆς προσευχῆς-λατρείας εἶναι ὁ κανόνας-νόμος τῆς πίστεως»¹⁰.

Θά ὀλοκληρώσουμε αὐτὴν τὴν εἰσαγωγικὴ τεχνικὴ μας ἀναφορὰ ἐπισημαίνοντας συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλωσσικῆς κοινότητας, ἡ ὁποία σπὴν πράξη δέν διαφέρει ἀπὸ ὁποιαδήποτε φυσικὴ καί ἄλλη γλωσσικὴ κοινότητα. «Ὅταν ἀναφερόμαστε σπὴν μητρικὴ γλῶσσα μιλάμε γιὰ γλωσσικὴ κατὰκτηση (language acquisition), νοῶντας ὅτι τὰ ἄτομα μιᾶς κοινότητας ἔχουν μάθει τὴν γλῶσσα τούς μέσα στό στενότερο (οἰκογενειακό) καί εὐρύτερο (κοινωνικό) περιβάλλον τους καί ἔχουν διαμορφώσει ὅ,τι ὀνομάζουμε «γλωσσικὸ αἶσθημα. Τοῦτο σημαίνει ὅτι φυσικὰ καί βαθμιαία ἔχουν κατακτήσει ἓνα συγκεκριμένο γλωσσικὸ σύστημα, ὅπου ἔχουν ἐνσωματωθεῖ καί ἐσωτερικευθεῖ ὅλες οἱ ἐνδογλωσσικὲς καί ἐξωγλωσσικὲς σχέσεις τῆς γλώσσας πού ἀναφέρονται σπὴν νοοτροπία καί τὴν ψυχροσύνθεση τῶν μελῶν μιᾶς γλωσσικῆς κοινότητας, σπὴν πολιτιστικὴ τους κατάσταση, στό εὐρύτερο πολιτικοκοινωνικὸ περιβάλλον καί σέ ἄλλους συναφεῖς παράγοντες».¹¹ Ἀντίστοιχα, τὰ μέλη τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλωσσικῆς κοινότητας προχωροῦν σπὴν δική τους γλωσσικὴ κατὰκτηση, ἔχοντας μάθει τὴν ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα ἀπὸ τό οἰκογενειακό τους περιβάλλον, ἀνάλογα μέ τόν βαθμὸ ἐξοικείωσης τῶν γονέων καί τῶν ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογένειας μέ τὴν Ἐκκλησία, ἀπὸ τό σχολεῖο, κυρίως διὰ τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν, καί ἐμμέσως διὰ τῶν Ἀρχαίων καί Νέων Ἑλληνικῶν καί τῆς Ἱστορίας, ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα διὰ τῆς κατήχησης καί τῆς συμμετοχῆς σπὴν λατρεία καί στίς ἄλλες ἐκκλησιαστικὲς δρα-

¹⁰ βλ. π. Ἀλέξανδρου Σμέμαν, *Ἡ Ἐκκλησία προσευχόμενη*, ἀπόδοση ἀπὸ τὰ ἀγγλικά π. Δημήτριος Τζέρπος, ἐκδόσεις ΑΚΡΙΤΑΣ, Ἀθῆνα 1991, σ.161.

¹¹ βλ. *Μπαμπινιώτης*, ὀ.π., σ. 32 ἐπ.

στηριότητες, όπως επίσης και από την περιρρέουσα κοινωνική ατμόσφαιρα, στην οποία διασώζονται στοιχεία της εκκλησιαστικής γλώσσας, κυρίως στις γιορτές και τα έθιμα. Έπειδή, πάλι, «μέ την κατάρκτησι της γλώσσας συνδέεται προφανώς τό θέμα της παιδικής γλώσσας, πώς μαθαίνει ο άνθρωπος ως παιδί την μητρική του γλώσσα και έτσι παιδική γλώσσα και γλωσσική κατάρκτησι αντιμετωπίζονται συνήθως από κοινού»¹², η εκκλησιαστική γλώσσα συνδέεται μέ την κατήχηση των παιδιών και των νέων, ενώ η γνώση και κυρίως η χρήση της συνδέονται μέ την ωριμότητα του ανθρώπου και την φώτισή του.

Είναι χαρακτηριστικός ο λόγος του αποστόλου Παύλου: «Μικρό παιδί όταν ήμουν, σαν μικρό παιδί μιλούσα, αισθανόμουν και σκεφτόμουν. Άντρας πιά όταν έγινα, κατήχησα τους τρόπους του μικρού παιδιού. Αλήθεια, τώρα βλέπουμε τά πράγματα θαμπά, σαν μέσα από μεταλλικό καθρέφτη (έσοπτρο). Τότε όμως πρόσωπο μέ πρόσωπο θά δοῦμε τόν Θεό. Τώρα γνωρίζω μόνο ένα μέρος, τότε όμως θά γνωρίσω μέ πληρότητα, όπως και ο Θεός μ' έχει γνωρίσει. Θά μείνουν τελικά γιά πάντα αυτά τά τρία: η πίστη, η έλπίδα κι η αγάπη. Και απ' αυτά, τό πιο σπουδαίο είναι η αγάπη»¹³. Φαίνεται ξεκάθαρα ότι η γλώσσα προϋποθέτει την σχέση του ανθρώπου μέ τόν Θεό και συνδέεται άμεσα μέ την αγάπη. Την αγάπη εκφράζει, στην αγάπη στοχεύει, την αγάπη διακονεί. Παραφράζοντας τόν Νικηφόρο Βρεττάκο, μπορούμε νά ποῦμε ότι «ή γλώσσα μου είναι αγάπη και η αγάπη μου γλώσσα. Τραγουδῶ σαν τό πουλί στό ακρινότερο δέντρο του κόσμου, αγαπῶ, ἄρα υπάρχω»¹⁴.

Άς περάσουμε όμως στά κύρια χαρακτηριστικά της εκκλησιαστικής γλώσσας.

Α. είναι γλώσσα ποιητική, μέ την έννοια όχι μόνο ότι χρησιμοποιεί δύο από τά κύρια χαρακτηριστικά της ποίησης πού είναι η μεταφορά και η εικονοποίηση, αλλά και δίνει νέο σημασιολογικό περιεχόμενο σέ λέξεις και συντακτικά σχήματα, φορτίζοντάς τα μέ τό θεολογικό περιεχόμενο της πίστης. Άς μή λησμονοῦμε ότι είναι μία γλώσσα πού δέν αναγινώσκεται μόνο, αλλά και τραγουδιέται, ψάλλεται, μέ αποτέλεσμα η ποίηση νά γίνεται μελωδία και στίχος, αναδεικνύοντας την συγκινησιακή χρήση της γλώσσας πού γίνεται βιωματική¹⁵.

¹² βλ. Μπαμπινιώτης, ὀ.π., σ. 33.

¹³ βλ. Α΄ Κορ., 13, 11-13.

¹⁴ Δημοσιεύθηκε στην συλλογή «Τό μεσουράνημα της φωτιάς (1940). βλ. Νικηφόρος Βρεττάκος, *Η έκλογή μου, ποιήματα 1933-1991*, εκδ. Ποταμός, Αθήνα 2008.

¹⁵ βλ. Μπαμπινιώτης, ὀ.π. σ. 87 κ.έ.

Ένδεικτικά παραθέτουμε τρία χαρακτηριστικά παραδείγματα:

I) τόν πασιγνωστο ύμνο «Χριστός Ἀνέστη ἐκ νεκρῶν θανάτῳ θάνατον πατήσας καί τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζῶνι χαρισάμενος». Μεταφορική εἶναι ἡ χρήση τῆς λέξης «πατήσας», τίν ὁποῖα ὁ ὕμνογράφος δέν τίν συνδέει μέ ἔμψυχο ἢ ὑλικό ἀντικείμενο ἢ τόπο, ἀλλά μέ τόν θάνατο, ὁ ὁποῖος γίνεται ἔμμορφο ἀντικείμενο, πού πατεῖται διά τοῦ ἑαυτοῦ του, τοῦ ἴδιου του θανάτου. Ἀνάλογη εἶναι ἡ χρήση τῆς φράσης «ζῶνι χαρισάμενος», σπῖν ὁποῖα ὁ Χριστός δέν χαρίζει κάποιο ἀντικείμενο, ἀλλά τίν ζωή πού δέν μπορεῖ νά εἶναι ἀντικείμενο. Μέ τίν ποιητική χρήση τῆς γλώσσας ὁ ἐκκλησιαστικός ὕμνογράφος πετυχαίνει νά ἀγγίξει συγκινησιακά καί βιωματικά τόν πιστό, ἀλλά καί τόν μί πιστό, μεταδίδοντάς του ὄχι ἐλπίδα, ἀλλά ἕνα αἶσθημα μιᾶς νέας πραγματικότητας, τῆς ἀνάστασης γιά ὅλους, τίν ὁποῖα ὁ Χριστός προσφέρει μέ τίν δική του ἀνάσταση. Ἄς μῖν λησιμονήσουμε τό περιβάλλον (context) στό ὁποῖο ὁ ὕμνος αὐτός ψάλλεται: στόν ναό τό βράδυ τῆς ἀνάστασης καί γιά σαράντα ἡμέρες, στά μνήματα ὅταν ἕνας νεκρός κατεβαίνει γιά τίν ταφή, στόν χαιρετισμό τῶν ἀνθρώπων ἐπί σαράντα ἡμέρες μετά τό Πάσχα, ἀλλά καί σέ ἄλλες χρήσεις. Λέει γιά παράδειγμα ὁ Ὅδυσσέας Ἐλύτης στό «Ἄξιον Ἑστὶ» του: «Τί γλώσσα μου ἔδωσαν ἑλληνική· τό σπῖτι φτωχικό στίς ἀμμουδιές τοῦ Ὀμήρου. Μονάχη ἔγνοια ἡ γλῶσσα μου στίς ἀμμουδιές τοῦ Ὀμήρου... Στό χῶμα τό στρωμένο μέ τ' ἀμπελομάντιλα κνίσες, τσουγκρίσματα καί Χριστός Ἀνέστη μέ τά πρῶτα σμπάρα τῶν Ἑλλήνων»¹⁶.

II) ἕνα ἀπόσπασμα ἀπό τόν κανόνα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, πού ψάλλεται πρῖν τά ἐγκώμια/ἐπιτάφιο θρῖνο καί τίν ἔξοδο τοῦ ἐπιταφίου. «Ἐκστηθι φρίττων, οὐρανέ, καί σαλευθήτωσαν τά θεμέλια τῆς γῆς, ἰδού γάρ ἐν νεκροῖς λογιζεται ὁ ἐν ὑψίστοις οἰκῶν καί τάφῳ σμικρῷ ξενοδοχεῖται, ὄν παῖδες εὐλογεῖτε, ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε, λαός ὑπερυποῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας». «Νά βγεῖς ἀπό τόν ἑαυτό σου μέ φρίκη, οὐρανέ καί ἄς σαλευτοῦν τά θεμέλια τῆς γῆς. Διότι νά, πού κατατάσσεται μεταξύ τῶν νεκρῶν αὐτός πού κατοικεῖ ψηλά στόν οὐρανό, καί φιλοξενεῖται σάν σέ πανδοχεῖο σ' ἕνα μικρό τάφο. Αὐτόν τά παιδιά νά εὐλογεῖτε (νά λέτε καλό λόγο), οἱ ἱερεῖς νά ἀνυμνεῖτε (νά δοξάζετε μέ ὕμνους) καί ὁ λαός νά ὑπερδοξάζει γιά πάντα». Κι ἐδῶ κυριαρχεῖ ἡ μεταφορική χρήση τῆς γλώσσας, μέ τίν προσωποποίηση τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ὁποῖος καλεῖται νά βγεῖ ἀπό τόν ἑαυτό του, τίν γῆ πού παρομοιάζεται μέ ἕνα οἰκοδόμημα τά θεμέλια τοῦ ὁποῖου σαλεύονται, ὁ Χριστός γίνεται καί στόν οὐρανό

¹⁶ βλ. Ὁδ. Ἐλύτη, «Τό Ἄξιον Ἑστὶ», *Ποίηση*, ἐκδ. ΙΚΑΡΟΣ, Ἀθήνα 2002, σ. 135.

άνθρωπος πού κατοικεί σέ ένα σπίτι καί ό τάφος του μοιάζει μέ ξενοδοχείο τό όποιο φιλοξενεί αυτόν πού κανονικά δέν χωρά πουθενά. Υπάρχει τό δξύμωρο σχήμα τής λέξης «ξενοδοχείται» πού κανονικά χρησιμοποιείται γιά ζωντανούς πού φιλοξενούνται σέ ξενοδοχεία, ενώ έδω χρησιμοποιείται γιά νεκρό πού φιλοξενείται σέ τάφο. Ό ύμνος καταλιγεί μέ τήν προτροπή στά παιδιά, τούς ιερείς καί όλο τόν λαό νά δοξάσουν τόν Χριστό γιά κάτι δξύμωρο: γιά τό ότι πέθανε καί έτάφη!

III) Τό έφύμνιο τών οίκων τών Χαιρετισμῶν στήν Υπεραγία Θεοτόκο, τό πασίγνωστο «Χαίρε Νύμφη άνύμφευτε», εἶναι καί αυτό μία έκφραση ποιητικής χρήσης τής γλώσσας, στήν όποία ό ἴδιος στίχος περιλαμβάνει τήν αλλαγή τής σημασίας τής λέξης «νύμφη», ή όποία εἶναι συνδεδεμένη μέ τόν γάμο, τόν νυμφίο-γαμπρό, τήν ένωση άντρα καί γυναίκας. Έδω ή μπτέρα τοῦ Χριστοῦ, ή Παναγία, εἶναι νύμφη, άνύμφευτος όμως. Τό σημασιολογικό περιεχόμενο τής λέξης «νύμφη» μεταφέρεται στό «άνύμφευτος» καί ή «νύμφη» γίνεται νύφη τοῦ Θεοῦ καί, ταυτόχρονα, μπτέρα του. Η σχέση τής μέ τόν Θεό εἶναι γαμήλια σχέση, μόνο πού δέν έχει τό έρωτικό περιεχόμενο τής σχέσης άντρα-γυναίκας, αλλά στό πρόσωπο τής Παναγίας μεταφέρεται ή σχέση στό επίπεδο Θεοῦ-άνθρωπότητας. Ό έρωτας καί ό γάμος αποκτοῦν ένα άλλο περιεχόμενο, λυτρωτικό του κόσμου από τό κακό καί τήν άμαρτία.

B. Εἶναι γλώσσα φιλοσοφική. Χρησιμοποιεἶ πλῆθος ὄρων από τήν αρχαία φιλοσοφία καί παράδοση, δίδοντάς τους ένα νέο σημασιολογικό περιεχόμενο. Παραθέτουμε κάποιες από αυτές τίς λέξεις- ὄρους: λόγος, ύπόστασις, έλεγχος, οὐσία, πρόσωπο, αἴσθησις, νόσις, κάλλος, εἰκών. Αὐτές καί άλλες χρησιμοποιήθηκαν από τούς μεγάλους Πατέρες τής Έκκλησίας γιά νά διατυπώσουν τήν αλήθεια τής πίστεως μέ τρόπο κατανοητό στους ανθρώπους τής έποχῆς τους, οἱ όποιοι εἶχαν έξοικείωση μέ τήν φιλοσοφία τών αρχαίων Έλλήνων, ιδίως τοῦ Άριστοτέλη καί τοῦ Πλάτωνα, κυρίως όμως γιά νά άντικρούσουν τούς αίρετικούς οἱ όποιοι, χρησιμοποιώντας τούς φιλοσοφικούς ὄρους, προσπαθοῦσαν νά διαστρέψουν τήν έμπειρία τής αλήθειας πού ή εκκλησιαστική γλώσσα, μέ κύρια πηγή τήν Άγία Γραφή, εἶχε καταγράψει.

Γ. Εἶναι γλώσσα κοινωνική. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ένας από τούς σύγχρονους σπουδαίους θεολόγους, ό π. Άλέξανδρος Σμέμαν: «ό ἴδιος ό χριστιανισμός εἶναι πρῖν άπ' όλα εὐαγγελισμό, άναγγελία τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, καί, έπομένως, σωτηρία καί άναγέννηση τοῦ λόγου, μετατροπή του σ' εκείνο πού δημιουργήθηκε από τόν Θεό: σέ λόγο ὄχι μόνο γιά τήν πραγματικότητα,

ἀλλά σέ λόγο-πραγματικότητα, σέ λόγο-ζωή, σέ λόγο σάν παρουσία, δῶρο καί δυνάμιν πολλήν. Ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως στόν λόγο καί μέ τόν λόγο γι' αὐτό εἶναι τόσο βασική στόν Χριστιανισμό, ἐπειδή ἡ ἐνότητα ἐκ τῶν ἄνω, πού ἀποτελεῖ τήν οὐσία τῆς Ἐκκλησίας σάν «ἐνότητα πίστεως καί ἀγάπης», ἐκπληρώνεται, δωρίζεται καί γίνεται ἀποδεκτή κυρίως μέ τήν κατονομασία της, μέ τήν ἀληθινή παρουσία καί ἐνσάρκωσή της στόν λόγο»¹⁷. Τήν ἴδια στιγμή «ὁ λόγος ὡς μέσο συγκροτήσεως τῆς Ἐκκλησίας στηρίζει τήν ἀγάπη. Ὡς κοινό γνώρισμα τῆς ἀνθρώπινης φύσης ὁ λόγος ἔχει κληθεῖ ν' ἀποκαλύπτει τήν κοινότητά της καί νά συμβάλλει στήν ἐνδυνάμωση τῆς κοινωνίας, ὄχι ὡς ὁμοιομορφίας (αὐτό θά ἀποτελοῦσε οὐσιαστική συγκόλληση τῶν ἀνθρώπων), ἀλλά ὡς πεδίου ἀναδείξεως τῶν προσώπων πού κοινωνοῦν μεταξύ τους. Ἡ διάκριση αὐτή ἀποσοβεῖ καί τήν μάταιη διαμάχη μεταξύ ἀγάπης καί ἀληθείας, ἐφ' ὅσον τά πρόσωπα τῶν πιστῶν καλοῦνται νά ἐγκεντρίζουν διαρκῶς τόν δικό τους λόγο στό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ-Λόγου. Ἡ συνάντηση μέ τόν Λόγο περνᾷ ὑποχρεωτικά μέσα ἀπό τό Σῶμα Του, δηλαδή μέ τοὺς ἀδελφούς Του (καί ἀδελφοῦ μας), μέσα ἀπό τήν συνάντηση μέ τά πρόσωπά τους, μέ τόν λόγο τοῦ καθενός καί μέ τό μερίδιο ἀλήθειας πού αὐτός κρύβει μέσα του. Ἐγγυήτρια τῆς ἐν λόγω ἀσκητικῆς (σκληρῆς, πράγματι, ἀφοῦ ἡ συνάντηση μέ τόν ἄλλο ἀποτελεῖ τήν κατ' ἐξοχὴν ἀσκητική) παραμένει ἡ θεμελιώδης συναίνεση τῶν πιστῶν στήν ἐλάχιστη αὐτονομία: στίς δογματικές διατυπώσεις καί στόν διάλογο τῆς θείας λειτουργίας»¹⁸.

Δ. Εἶναι γλῶσσα διαλογική, ἀντιφωνική θά λέγαμε. Καλεῖ σέ ἕναν συνεχῆ διάλογο, ὄχι μόνο προσευχητικό, ἀλλά καί μεταξύ Ἐκκλησίας καί τοῦ καθενός ἀνθρώπου. Τό παράδειγμα τῆς Θείας Λειτουργίας εἶναι χαρακτηριστικό. Πέρα ἀπό τήν θεατρική δομή της, ἡ ἴδια ἡ λειτουργική γλῶσσα εἶναι ἕνας ζωντανός διάλογος ἀνάμεσα στόν κλῆρο καί τόν λαό, ὅπως αὐτός ἐκπροσωπεῖται ἀπό τόν ἱεροψάλτη καί τόν ἀναγνώστη. «Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», ἀναφωνεῖ ὁ ἱερέας. «Κύριε ἐλέησον», ἀπαντᾷ ὁ λαός. «Εἰρήνη πᾶσι», εὐχεται ὁ ἱερέας. «Καί τῷ πνεύματί σου», ἀπαντᾷ ὁ λαός. Σέ κάθε ἐκφώνηση τοῦ ἱερέα πάλι, μετά τό τέλος τῶν λειτουργικῶν εὐχῶν, ὁ λαός ἐπιβεβαιώνει τόν λόγο μέ τό «Ἀμήν», δηλαδή τήν εὐχή «γένοιτο». Ἡ γλῶσσα καλεῖ σέ ἕναν συνεχῆ διάλογο, σέ μία συνεχῆ ἐπιβεβαίωση τῆς πίστεως, σέ μία μετοχή στήν ἀλήθεια, στήν

¹⁷ βλ. π. Ἀλέξανδρου Σμέμαν, *Εὐχαριστία*, Ἀθήνα 1987, σσ. 166 ἐπ.

¹⁸ π. Βασίλειος Θερόμος, «Ὁ λόγος ὡς προσώπειο: Περί τῆς ἀμυντικῆς λειτουργίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσας», περ. *ΣΥΝΑΞΗ*, τεύχος 66, σ. 15, Ἀθήνα 1998.

όποια δέν ὑπάρχει ἡ αὐθεντία πού κυριαρχεῖ καί ὁ λαός πού ὑπακούει, ἀλλά οἱ συνευχόμενοι, οἱ συμπροσευχόμενοι, οἱ συλλειτουργοῦντες. Γι' αὐτό καί τά κείμενα πού ἀποτελοῦν κατεξοχὴν ἔκφραση τῆς πίστεως, ὅπως τό «Πιστεύω» καί τό «Πάτερ ἡμῶν», ἔχει ἐπικρατήσει νά ἀπαγγέλλονται ἀπό τόν κλῆρο καί τόν λαό μαζί.

Ε. Εἶναι γλῶσσα ἱερή, ὄχι ὁμως λόγῳ τῆς μορφῆς της, τῶν σημαινόντων, ἀλλά λόγῳ τῶν σημαινομένων, πού εἶναι τό μήνυμα τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι γλῶσσα πού ἐπιτρέπεται νά μεταφραστεῖ. Ὁ ἅγιος Ἰουστίνος Πόποβιτς μετέφρασε τὴν θεία λειτουργία ἀπὸ τὰ σλαβονικά στὰ σερβικά, σπὴν καθομιλουμένη γλῶσσα τοῦ λαοῦ του. Λέει χαρακτηριστικά: «ἀκολουθώντας τὴν ἀποστολικὴ παράδοση τῶν ἀδελφῶν ἰσαποστόλων Κυρίλλου καί Μεθοδίου καί τοῦ ἰσαποστόλου Ἁγίου Σάββα, προσφέρουμε αὐτὴ τὴν μετάφραση τῶν θείων λειτουργιῶν σπὴν καθομιλουμένη γλῶσσα τοῦ λαοῦ μας (ἐν. σερβικά). Εἶναι σέ γλῶσσα καθομιλουμένη, ὄχι ὁμως πτωχὴ, οὔτε ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ προσευχητικὴ γλῶσσα καί ρυθμὸ. Διότι, ὅπως ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας στό σύνολό της ὑπερβαίνει πάντοτε τὰ ὅρια τῆς κάθε ἐπιμέρους ἐποχῆς, ἐνόησάν τὰ καί συνθέτοντάς τὰ ὀργανικά, ἔτσι καί ἡ προσευχητικὴ τῆς γλῶσσα. Τότε μόνο εἶναι ἀληθινὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ὅταν ἀποτελεῖ ἔκφραση τῆς συνέχειας καί τοῦ πλοῦτου τῆς ὀρθοδοξοποιημένης λαϊκῆς ψυχῆς καί λαϊκῆς γλώσσας... Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μέτρο τοῦ λαοῦ καί τῆς γλώσσας τοῦ λαοῦ. Ποτέ τό ἀντίθετο. Αὐτὴ ποτέ δέν διασπᾶ καί δέν φτωχαίνει ἕναν λαό. Ἡ Ἐκκλησία πάντοτε συνάξει καί συνενώνει τόν λαό καί τοὺς λαοὺς μεταξύ τους καί τίς γλώσσες τῶν λαῶν. Τό καινούργιο τό πλουτίζει μὲ τοὺς θησαυροὺς τοῦ παλαιοῦ καί τό παλαιό τό ἀνακαινίζει μὲ τοὺς ζωντανοὺς χυμοὺς τοῦ νέου»¹⁹. Στὰ καθ' ἡμᾶς βεβαίως ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα ἐνεπλάκη παλαιότερα σπὴν διαμάχη μεταξύ καθαρύουσας καί δημοτικῆς, μὲ ἀφορμὴ τὴν μετάφραση τοῦ Εὐαγγελίου σπὴν δημῶδη γλῶσσα ἀπὸ τόν λογοτέχνη Ἀλέξανδρο Πάλλη καί τὴν δημοσίευσή της σπὴ ἐφημερίδα «Ἀκρόπολις», ἡ ὁποία ὀδήγησε στὶς ταραχές πού ἔγιναν σπὴν Ἀθήνα στὶς 8 Νοεμβρίου τοῦ 1901, τὰ ἀποκληθέντα «Εὐαγγελικά ἢ Εὐαγγελιακά»²⁰. Τελικὰ το πρόβλημα τῆς μετάφρασης λύθηκε μὲ τὴν υἰοθέτηση στό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδας τῆς ἀπαγόρευσης τῆς μετάφρασης τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς

¹⁹ π. Ἰουστίνος Πόποβιτς, «Περὶ τῆς μεταφράσεως τῆς θείας λειτουργίας», περ. ΣΥΝΑΞΗ, ὀ.π. σ. 5.

²⁰ βλ. ἐφημερίδα ΕΜΠΡΟΣ, Παρασκευὴ 9 Νοεμβρίου 1901, ἀρ. φύλλου 1809, σ. 1 κ.έ.

Ἑλλάδος καί τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου²¹. Τήν ἴδια στιγμή εἶναι ἔντονη ἀκόμη ἡ συζήτηση κατά πόσον εἶναι ἐφικτή ἡ εἰσαγωγή τῆς μετάφρασης ἢ τῆς μεταγλώττισης τῆς θείας λειτουργίας στήν κοινή νεοελληνική, μέ τήν πλειοψηφία τῶν τοποθετηθέντων στό θέμα αὐτό νά προτιμοῦν ἀντί τῆς μετάφρασης τήν κατήχηση τοῦ λαοῦ στήν λειτουργική γλῶσσα καί τήν ὑπαρξη ἐγκολπιῶν πού θά ἔχουν παράλληλα καί τό κείμενο καί τήν μετάφραση²². Αὐτό στό ὁποῖο συμφωνοῦν ὅλοι εἶναι ὅτι τά ὑμολογικά κείμενα καί γιά λόγους ποιητικοῦ μέτρου, ἀλλά καί ἐπειδή διασώζουν τήν λογοτεχνία τοῦ Ἑλληνισμοῦ²³, δέν μποροῦν νά εἰσαχθοῦν μεταφρασμένα στήν λατρεία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄς δοῦμε καί τήν γλῶσσα μέ τήν ὁποία ἡ Ἐκκλησία ἀπευθύνεται στούς πιστούς κατά τήν διάρκεια τῆς θείας λειτουργίας, ἀλλά καί στίς ἄλλες ἱερές ἀκολουθίες, πού δέν εἶναι ἄλλη ἀπό τήν γλῶσσα τοῦ κηρύγματος. Τό κήρυγμα σήμερα ἔρχεται ὡς ἀπόληξη τοῦ κλάδου τῆς Θεολογίας πού ὀνομάζεται Ὀμιλητική. Τό κήρυγμα ἀναπτύχθηκε ὡς συνέχεια τοῦ ἀποστολικοῦ λόγου, ἀλλά καί τοῦ λόγου τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Χαρακτηριστικά τοῦ πατερικοῦ λόγου, πέρα ἀπό τίς δογματικές, κυρίως χριστοκεντρικές ἀναφορές, εἶναι ἡ προσπάθεια ἀνάλυσης τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τόσο τῆς Παλαιᾶς ὅσο καί τῆς Καινῆς Διαθήκης, μέ συνδυασμό χωρίων καί τῶν δύο καί ἀπόπειρα ἐγγροτισμοῦ τοῦ μηνύματος στήν ζωὴ τῶν ἀκροατῶν. Τό κήρυγμα εἶναι προτροπή μετανοίας, ἀλλά καί κατήχησης στήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Γι' αὐτό καί ἡ γλῶσσα του πρέπει νά εἶναι πιό κοντά στήν καθομιλουμένη τῶν ἀνθρώπων, ὅλες οἱ τάξεις, μορφωμένοι, ὀλιγογράμματοι καί ἀγράμματοι, νά μποροῦν νά κατανοήσουν τό περιεχόμενό του.

Ἀποφασιστική γιά τό κήρυγμα στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, ἦταν ἡ προσπάθεια τοῦ Ἡλίου Μηνιάτη, Ληξουριώτη κληρικοῦ καί ἐπισκόπου Κερνίτζης καί Καλαβρύτων (1669-1714) νά μιλῆσει στήν ἀπλή, τήν καθομιλουμένη γλῶσσα, ἀφήνοντας κατά μέρος τήν ἐπίσημη, ἑλληνιστική γλῶσσα τοῦ Πατριαρχείου, ἡ ὁποία γιά τούς πολλούς ἦταν ἀκατανόητη²⁴. Οἱ «Διδαχές» του

²¹ βλ. *Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος*, ἄρθρο 3, παρ. 3, ΦΕΚ 120 Α΄/27-6-2008. «Τό κείμενο τῆς Ἁγίας Γραφῆς τηρεῖται ἀναλλοίωτο. Ἡ ἐπίσημη μετάφρασί του σέ ἄλλο γλωσσικό τύπο ἀπαγορεύεται χωρίς τήν ἔγκριση τῆς Αὐτοκέφαλῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας καί τῆς Μεγάλῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας στήν Κωνσταντινούπολη».

²² Ἐνδιαφέρουσα καταγραφή σημαντικῶν θέσεων ἔχει κάνει ὁ π. Βασίλειος Θερμῖος βλ. *ΣΥΝΑΞΗ*, ὁ.π. σ. 30 ἔπ.

²³ βλ. *Θερμῖος*, ὁ.π., σ. 37.

²⁴ βλ. κριτική γιά τό περιεχόμενο τοῦ κηρύγματος τοῦ Μηνιάτη στοῦ Χρ. Γιανναρά, *Ὁρθοδοξία καί*

συμπεριλαμβάνονται και στά κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Αντίστοιχες προσπάθειες έκανε και ο Κερκυραϊός λόγιος Νικηφόρος Θεοτόκης (1731-1800), αρχιεπίσκοπος Σλαβίνιου και Χερσώνος και μετέπειτα Άστραχανίου στην Ρωσία, ο οποίος συνέγραψε τό περίφημο «Κυριακοδρόμο», ένα από τά βιβλία της εποχής διά τών οποίων ή εκκλησιαστική γλώσσα απέκτησε μία έντονη ήθική χροιά, δηλαδή μετέφερε τό μήνυμα της πίστης από τήν κοινωνία μέ τόν Θεό στό έντός της ύπαρξης και τήν εκκλησιαστική ζωή²⁵, στην συμπεριφορά, ακολουθώντας τις αντίληψεις της εποχής, όποτε και διαφαίνεται ή άλλοτρίωση της όρθόδοξης παράδοσης από τήν δυτική θρησκευτικότητα²⁶.

Η εκκλησιαστική γλώσσα έκτοτε χαρακτηρίζεται από έντονη ήθικολογία. Αυτή φτάνει και στον πολύ κόσμο. Καλός χριστιανός είναι αυτός που δείχνει τήν πίστη του μέ τά έργα του και τήν καλή και ήθική του συμπεριφορά. Είναι αυτός που τηρεί τις δέκα έντολές. Αυτός που φροντίζει για τήν ήθική του σώματος. Αυτός που δέν διασκεδάξει όπως ο υπόλοιπος κόσμος. Αυτός που δέν έκφράζει δημόσια τά συναισθήματά του, ιδίως έναντι τών γυναικών. Έτσι, πέρα από τις ένγενεις αδυναμίες του κληρικατικού λόγου²⁷ που ξεκινούν από

Δύση στην νεώτερη Ελλάδα, Άθήνα 1992, σσ. 140-142.

²⁵ βλ. Γιανναράς, ό.π., σσ. 164 έπ.

²⁶ βλ. Γιανναράς, ό.π., σσ. 396 κ.έ.

²⁷ Καταπληκτικό είναι τό σχόλιο του Άγγλου μυθιστοριογράφου Antony Trollop στο άριστούργημα του *Οι Πύργοι του Μπάρτσεστερ*, μετάφραση Ίσμίνη Καπάνταη, έκδόσεις Gutenberg, Άθήνα 2017, σ. 115 έπ.: «**Ίσως νά μίν ύπάρχει στον πολιτισμένο κόσμο σήμερα μεγαλύτερη ταλαιπωρία έπιβεβλημένη στο κοινό από τήν ύποχρέωσή του νά άκούει κηρύγματα**. Μόνον ένας κληρικός, κατά τί διάρκεια του κηρύγματος, έχει **τή δυνατότητα νά κρατά σιωπηλό τό άκροατήριό του και νά τό βασανίζει**. Μόνον ένας κληρικός, κατά τί διάρκεια του κηρύγματός του, μπορεί νά όργιάζει μέ τις κοινοτοπίες του, τά αυταπόδευκα και τά μί προφανή, και νά γίνεται άποδέκτης, λές και είναι άναμφισβήτητο δικαίωμά του, του σεβασμού που θά έδικαιούτο άν από τά εύγλωττα χείλη του άκούγονταν πειστικότερες ρήσεις άπαράμυλλης λογικής. Άν ένας καθηγητής νομικής ή φυσικής βρεθεί σ' ένα άμφιθέατρο κι εκεί άρχίσει τά τετριμμένα και τις άνοπισίες, θ' άντικρίσει άδεια έδρανα. Άν ένας δικηγόρος δέν άγορεύσει καλά, δέν θά του ξαναδοθεί εύκολα ή εύκαιρία. Έναν δικαστή, μόνον οι έννορκοι, ο κατηγορούμενος και ο φίλακας είναι ύποχρεωμένοι νά τόν άκούσουν. Ένα μέλος του Κοινοβουλίου τό διακόπτουν μέ βιξίματα ή παύουν νά τό ύπολογίζουν. Τους δημοτικούς συμβούλους μπορούν νά τους άποκλείσουν. **Κανένas όμως δέν μπορεί ν' άπαλλαγεί από τόν ιεροκήρυκα**.

Είναι, ή άγγαρεία της εποχής μας, ο γέρος που έμεις, σαν τόν Σεβάχ, δέν μπορούμε ν' άποτινάξουμε, ο έφιάλτης που καταστρέφει τήν άνάπτυλα της Κυριακής, **ο βραχνάς που έπαβαρύνει τί θρησκεία μας και κάνει τί Θεία Λειτουργία δυσάρεστη**. Δέν μας ύποχρεώνουν βέβαια νά πάμε στην εκκλησία! Όχι, θέλουμε όστόσο κάτι παραπάνω. Θέλουμε νά μί μας ύποχρεώνουν νά μίν πάμε! Θέλουμε, όχι, είμαστε άποφασισμένοι νά άπολαμβάνουμε τήν παρηγοριά της κοινής λατρείας: θέλουμε όμως νά γίνεται χωρίς ή πλήξη νά ξεπερνά τά ανθρώπινα όρια άντοχής: **και νά μί φεύγουμε από τόν οίκο του Κυρίου σαν δραπέτες που λαχταρούν νά γλυτώσουν**,

τὴν ἀπουσία ἀντίλογου, περνᾶμε στὴν κάποτε φλυαρία πού δέν μπορεῖ νά ἀνταποκριθεῖ στὴν ὑπομονή καί τὴν ἀντοχή τοῦ ἀνθρώπου, ἰδίως τοῦ σύγχρονου, καθὼς ὁ λόγος ἐκφέρεται ἀπὸ «αὐθεντίες» τίς ὁποῖες ὁ ὀρθολογιστὴς σήμερα ἰδίως δέν ἀναγνωρίζει στὴν πράξη ὅτι εἶναι καί συχνά δέν πείθουν κίολας ὅτι εἶναι, ἔχουμε νά κάνουμε καί μέ μία γλῶσσα στὴν ὁποία δεσπάζουν τὰ «πρέπει», τὸ μοιρολόι γιὰ τὴν κατάστασι τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀσωτία, τὴν ἁμαρτωλότητα, τὴν ἀποστασία, τὸ ἐπικίνδυνον τοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ἀνάγκη ἐπιστροφῆς στό ἐξιδανικευμένο καί ὠραιοποιημένο χτές, μέ ἀποτέλεσμα τὸ κήρυγμα νά ὑποφέρει. Παρότι ἀπὸ τὴν δεκαετία τοῦ 1960 καί μετὰ²⁸ ἔχει συντελεστεῖ μία σοβαρὴ προσπάθεια ἐπιστροφῆς στὴν αὐθεντικότητα τῆς ὀρθόδοξης παράδοσης, μέ κήρυγμα πού νά ἐπιμένει στὴν ὄντολογικὴ, ὑπαρξιακὴ ἀλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τῆς κοινωνίας μέ τὸν Θεό καί τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν συνάνθρωπο, χωρὶς νά ἔχει ὡς κέντρο του τὸ «φαινεσθαί», ἐντούτοις τὰ προβλήματα δέν ἔχουν λυθεῖ.

Ὁ ξύλινος θεολογικὸς λόγος τοῦ «πνεῦμα καί ἠθική» σήμερα γίνεται προσπάθεια νά μετατραπῆ σέ προσπάθεια διαλόγου μέ τὴν σύγχρονη πραγματικότητα, καί ἰδίως τὴν νεανικὴ. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χριστοδούλου (1998-2008), ὁ ὁποῖος συνέχισε ὡς Ἀρχιεπίσκοπος τὴν τακτικὴ πού εἶχε ἐγκαινιάσει ὡς Μητροπολίτης Δημητριάδος στὸν Βόλο, νά χρησιμοποιεῖ στὰ κηρύγματά του καί στὴν ἐπαφὴ μέ τοὺς ἀνθρώπους γλῶσσα ἀπλή, καθημερινή, μπολιασμένη μέ λεξιλόγιο πού ἰδίως οἱ νέοι ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦν²⁹, ὡς μία ἐπικοινωνιακὴ τεχνικὴ γιὰ νά φέρει τὴν Ἐκκλησία πιὸ κοντὰ στὴν νεολαία³⁰. Ὁ γραπτὸς λόγος τοῦ Ἀρχιεπισκό-

πράγμα πού εἶναι τὸ σύνθημα ἀποτέλεσμα τῶν συνήθων κηρυγμάτων».

²⁸ βλ. Γιανναράς, ὁ.π. σσ. 462 κ.έ.

²⁹ Ἡ ἐπικοινωνιακὴ προσπάθεια ἀνοίγματος πρὸς τὴν νεολαία τοῦ Χριστοδούλου ἐγινε μέ διάφορους τρόπους ἀπὸ δημόσιο βήμα. Γιὰ παράδειγμα ἀπευθυνόμενος στοὺς νέους συνήθιζε νά λέει «*Ἐλάτε στὴν Ἐκκλησία ὅπως εἶστε, μέ τὸ τζίν, μέ τὸ σκουλαρίκι*». Εἶπε τὴν ἔκφραση «*κι ἐγὼ σὰς πιάω*», ἀφοῦ ἰσχυρίστηκε ὅτι ἄκουσε τὴ φράσι «*τὸν Χριστόδουλο τὸν πιάω*» σέ καφετέρια. Τέλος, σέ μία ἀπὸ τίς ἐπισκέψεις του σέ σχολεῖα παρότρυνε τοὺς μαθητὲς ὅτι «*γιὰ νά ἀλλάξουμε τὸν κόσμο πρέπει νά ἀλλάξουμε πρῶτα ἐμεῖς!*»!

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B9%CE%B5%CF%80%CE%AF%CF%83%CE%BA%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%82_%CE%A7%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%8C%CE%B4%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82

³⁰ βλ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος Χριστοδούλου Παρασκευαΐδη, Ἐπιβατήριος λόγος: «Ἀπευθύνομαι εἰδικὰ στοὺς Νέους τῆς Πατρίδας μας καί τοὺς λέγω: Παιδιά μου, χρυσὰ τῆς Ἑλλάδος παιδιά. Εἶσθε τὸ καμάρι τὸ Γένους, δαφνοστεφανωμένη ἀπαντοχί μας. Ὅμως σὰς πονέσαμε πολὺ μέ τὴν ὑποκρισία μας καί σὰς εὐτελίσαμε μέσα σας τὴν ἔννοια τοῦ χρέους. Σὰς

που ἦταν ἐξαιρετικό δείγμα ἀνθρώπου καλλιεργημένου καί πεπαιδευμένου, κοσμοπολίτη καί πολὺγλωσσου, μέ ἀγωνία ὅμως γιὰ τὴν ταυτότητα τοῦ Νεοέλληνα. Στόν προφορικό του λόγο καί στά κηρύγματά του ὁ Χριστόδουλος ἤθελε ὅλοι νά κατανοοῦν τά μηνύματά του καί γι' αὐτό συχνά κατηγορήθηκε ὡς δημαγωγός καί λαϊκιστής³¹. Τό ἐπικοινωνιακό του χάρισμα ὅμως, ἡ ἱκανότητά του νά συνθηματολογεῖ, ἀξιοποιοῦντας εὐφυῶς τὴν γλῶσσα, ὁ αὐθορμητισμός του, τό ὅτι δέν φοβόταν νά κυκλοφορήσει καί νά ἔρθει σέ ἑπαφή μέ τούς ἀνθρώπους, τόν κατέστησαν λαοφιλῆ καί τὴν ἴδια στιγμή ἔδειξε ὅτι ἡ ἐκκλησιαστική γλῶσσα, παρὰ τόν συντηρητισμό της, δέν ἔχει ἄλλο δρόμο ἀπὸ τό νά περάσει στόν διάλογο μέ τὴν πραγματικότητα τῶν καιρῶν, ἀν θέλει νά μὴ μείνει στό χτές καί νά ἀπομακρύνει τό μήνυμα τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τόν σύγχρονο ἄνθρωπο καί τίς ἀνάγκες του. Ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ Χριστοδούλου δέν ἐπέτρεψε στὴν Ἐκκλησία νά συνεχίσει σέ ἐπίπεδο κορυφῆς τὴν προσπάθεια αὐτή, ἀλλά ἡ παρουσία του στὴν Ἀρχιεπισκοπή ἀπελευθέρωσε δυνάμεις καί ἐνίσχυσε προβληματισμούς γιὰ τὴν ἀνάγκη ἐπικαιροποίησης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου, γιὰ ἐκσυγχρονισμό καί ἑπανευαγγελισμό τῶν ἀνθρώπων ὄχι μέ κριτήριο τὴν ἐπιστροφή στό χτές, ἀλλά στά πλαίσια ἐνός διαλόγου μέ τὴν ἐποχὴ πού θά ὀδηγήσει σέ κριτική θεώρηση τόσο τῆς τεχνολογίας καί τῶν ἐπιτευγμάτων της, ὅσο καί τῆς ἀπουσίας μεταφυσικοῦ νοήματος καί κυριαρχίας ἐνός μηδενισμοῦ πού ἀποτυπώνονται στά κυρίαρχα ἰδεολογικά ρεύματα τοῦ σήμερα.

Ἡ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας ἔχει σήμερα νά ἀντιμετωπίσει μία νέα πρόκληση: αὐτὴν τῆς γλῶσσας τῶν Μέσων Κοινωνικῆς Δικτύωσης. Γλῶσσα πού μιλά

χρεώνουμε τίς παρεκτροπές σας, ἐνῶ εἴμαστε οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοὶ των. Σὰς στερήσαμε τὴν ἀγάπη, σὰς ἀφίσαμε ἔρμαιους στά κύματα τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς Βαβυλώνας. Σὰς ἀναγκάσαμε νά ζεῖτε σ' ἕνα κόσμο ἀπάνθρωπο, ἀνηλεῆ καί ἀνοικτίρμονα. Σὰς ὑποδείξαμε νά ἀκολουθήσετε δρόμους, πού ἐμεῖς δέν βαδίζαμε. Σὰς ἀφαιρέσαμε τὴν πίστη καί τὴν ἐλπίδα. Γκρεμίσαμε ἀπὸ μέσα σας κάθε ἰδανικό. Κι ὅμως λέμε ὅτι σὰς ἀγαπᾶμε. Σεῖς, μέ τὴν ὀξύνοιά σας καταλάβατε τὴν ἀσυνέπειά μας. Καί μᾶς ἐγκαταλείψατε. Δέν μᾶς ἐμπιστεύεστε πιά, δέν θέλετε νά ζήσετε στόν κόσμο πού ἐμεῖς σὰς ἐτοιμάσαμε. Καί στραφίκατε στὴν ἀναζήτηση τῆς χίμαιρας μέσ' ἀπ' τὰ ναρκωτικά, στὴν ἐπιβεβαίωση σας μέσ' ἀπὸ τὴ βία. **Παιδιά μου, σήμερα αὐτός πού σὰς ὀμιλεῖ, παίρνει πάνω του τὴν εὐθύνη γιὰ τίς ἀπέναντι σας ἁμαρτίες ὅλης τῆς γενιᾶς του, καί σὰς ζητᾶ συγγνώμη.** Θέλει ὅμως ταντόχρονα νά σὰς πεῖ πὸς καμιά ἁμαρτία δικαί μας καί καμιά ἀστοχία δικαί σας δέν μπορεῖ νά σὰς κλείσει τό δρόμο πρὸς τὴν καταξίωση. Τά ἀδιέξοδα πλῆθυναν. Τώρα ἡ ἀδυσώπητη ἀνάγκη σὰς καλεῖ σέ ἀπόφαση. “Ὅταν ἀλύπητη βαρειά ξεσπᾷ ἡ ἀνάγκη καί προστάζει, ἀνάξιος εἶναι ὅποιος διστάζει” (Κ. Παλαμᾶς). Ὑπάρχει ἕνας χώρος πού δέν θά σὰς προδώσει ποτέ. Εἶναι ὁ χώρος τῆς Ἐκκλησίας. Ἐλάτε σ' αὐτόν, ἐλάτε στὴν πίστη, ἐλάτε στόν Χριστό. Θά βρεῖτε ὅ,τι ἔχετε χρόνια τώρα στερηθεῖ. Καί μαζί τὴν ἀληθινὴ ἐλευθερία, τὴν ἀληθινὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀληθινὴ ἀλήθεια. Ὁ Ἀναστός Χριστός, παιδιά μου, νά εἶναι μαζί σας». βλ <http://xristodouλος.anti-baro.gr/ekklisia/enthronement.html>

³¹ βλ. χαρακτηριστικά http://yannisharis.blogspot.com/2007/06/blog-post_23.html

μέ εικόνες και emoticon, με ελάχιστη χρήση γραφής, γλώσσα τηλεγραφική και ενημερωτική, γλώσσα συνθηματολογική, γλώσσα που δέν καλλιεργει τήν σκέψη, αλλά αφήνει μόνο έντυπώσεις, καθιστά τό μήνυμα τής έκκλησιαστικής γλώσσας όχι μόνο δύσκολα άντιληπτό, αλλά και ουσιαστικά μή αναγνώσιμο. Και όμως σ' αυτήν τήν νέα πραγματικότητα, ή έκκλησιαστική γλώσσα έχει νά άντιτάξει τήν πληρότητα του λόγου τής Άγίας Γραφής, ιδίως τής Καινής Διαθήκης, ή όποία διαδίδεται πολύ εύκολα άκριβώς μέσω των διαύλων των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, με τήν προϋπόθεση ότι ή Έκκλησία θά άσχοληθεί σοβαρά με τό θέμα, κάτι που δέν φαίνεται νά συμβαίνει, άφοϋ για τήν ώρα ή έκκλησιαστική παρουσία έχει άφεθεί στην εύχέρεια μεμονωμένων Τερών Μητροπόλεων ή κληρικών, άλλοτε χαρισματικών, άλλοτε μιμητών των πολλών που χρησιμοποιούν τά ΜΚΔ, ένω ό νεανικός λόγος μάλλον άπουσιάζει.

Παραθέτουμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα άνάρτησης έπιτυχημένου χρήστη των ΜΚΔ, του κρητικού ιερέα π. Λίβου (Χαράλαμπου Παπαδόπουλου):

«Πρωινό ταξίδι με τρένο. Δυό κυρίες κάθονται στά μπροστινά από μένα καθίσματα. Άγνωστες μεταξύ τους. Όστόσο σε λίγα λεπτά έχουν αρχίσει νά άνταλλάσσουν πληροφορίες και νά σπίνουν μιά χαριτωμένη συζήτηση. Κάποια στιγμή ή νεότερη σε ήλικία προτείνει στην άλλη, νά διαβάσει ένα περιοδικό που κρατούσε. Από εκείνα που άσχολούνται με τήν showbiz για νά εισπράξει μιά αυστηρή άπάντηση για τό πόσο άπαίσια είναι αυτά τά περιοδικά και ότι δέν πρέπει νά άσχολούμαστε με κουτσομπολιά.

Θά πρέπει νά πέρασε κανένα μισάωρο. Η νεαρή κυρία άπολαμβάνει ένα όμορφο ήσυχο ύπνο. Η μεγαλύτερη ρίχνει ματιές για νά βεβαιωθεί ότι όντως ή συνεπιβάτης της έχει κοιμηθεί.

Άφοϋ βεβαιώθηκε, με ένα πολύ ήσυχο και διακριτικό τρόπο παίρνει τό κουτσομπολίστικο έντυπο που πριν από λίγο με όργη άποστρεφόταν και έπιτιμούσε τήν συνεπιβάτιδά της που διάβαζε, και αρχίζει νά τό ξεφυλλίζει με ιδιαίτερο ένδιαφέρον και περιέργεια.

Τελικά πόσο μάς άρέσει νά κρυβόμαστε. Νά φαινόμαστε κάτι άλλο από εκείνο που στην πραγματικότητα είμαστε. Πόσο δύσκολο είναι νά άποδεχθούμε, ότι μέσα μας ταυτοχρόνως συνυπάρχουν ό ένίλικος με τό παιδί, ό ώριμος με τόν άνώριμο, ό σκεπτόμενος με τόν συναισθηματικό, ό άγιος με τόν άμαρτωλό... Πόσο δύσκολο είναι νά άποδεχθούμε τό σύνολο τής ύπαρξής μας, δηλαδή ότι όσο φως είμαστε άλλο τόσο σκοτάδι κουβαλάμε. Ότι τά δάκρυα μας έχουν νερό και άλάτι...»³².

³² <https://www.facebook.com/p.libyos/>

Ὁ π. Λίβυος ξεκινᾷ τὴν ἀνάρτησή του ἀπὸ ἓνα περιστατικό τῆς καθημερινῆς ζωῆς, τὸ ἀφηγεῖται μὲ γλῶσσα κατανοητὴ καὶ καταλήγει σὲ ἓνα συμπέρασμα ὄντολογικό-ύπαρξιακό, συμφιλωτικό μὲ τὴν ἀγάπη πού καλούμαστε νὰ δείχνουμε στὸν συνάνθρωπο καὶ σίγουρα ποιητικό, ἀφοῦ καταγράφει ὅτι ὅσο φῶς εἴμαστε, ἄλλο τόσο σκοτάδι κουβαλάμε, χρησιμοποιώντας γλωσσικὲς μεταφορές.

Τὸ παράδειγμα αὐτό, πού δὲν εἶναι τὸ μόνο, δείχνει μία καινούργια διάσταση στὴν ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα, ἡ ὁποία ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴν ψυχολογικοποίηση τοῦ λόγου. Ἀφορμώμενη ἀπὸ τὸν διάλογο μὲ τὴν ἐκκοσμηκευμένη διάνοψη, στὴν ὁποία κυριαρχεῖ τὸ ψυχολογικὸ στοιχεῖο, ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσει καὶ μὲ τίς δικές της προλαμβάνουσες παραστάσεις, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν προθετικότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μηνύματος, πού εἶναι ἡ κατάδειξη τῆς ἀγάπης, τῆς ἀνοχῆς, τῆς μετάνοιας, τῆς σχέσης μὲ τὸν Χριστό, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν βρίσκεται σὲ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν κόσμο ἀλλὰ μπορεῖ νὰ τὸν ἀνανοηματοδοτήσει.

Ὅλες αὐτές οἱ ἀναφορές δείχνουν τελικὰ ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα μπορεῖ νὰ εἶναι μία συλλογικὴ-κοινωνικὴ ιδιόλεκτος (πού γίνεται κοινωνιόλεκτος), ἔρχεται ἀπὸ τὸ παρελθόν, τὴν προνεωτερικὴ κοινωνία, ὅμως ἐπιβιώνει μέχρι σήμερα καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀγγίζει πλείστους ἀνθρώπους ἀνά τὸν κόσμο, μεταδίδοντας τὸ μήνυμα τῆς πίστεως ὡς ἀγάπης καὶ ἀνάστασης. Αὐτὴ ἡ γλῶσσα χρειάζεται σήμερα νὰ διαλεχθεῖ χωρὶς φόβο μὲ τίς προκλίσεις τῆς μετανεωτερικῆς κοινωνίας, μὲ τὴν ἐπιστήμη, μὲ τίς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων γιὰ αὐθεντικότητα καὶ γιὰ ἀπαντήσεις πού δὲν θὰ ζητοῦν ἐπιστροφὴ στό χτές. Ἴσως ἐδῶ ὁ λόγος ἐνός κληρικοῦ πού ἔχει τολμήσει νὰ κάνει αὐτὸν τὸν διάλογο νὰ ἀποτυπώνει τὸ πρὸς τὰ πού μπορεῖ νὰ βαδίσει ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα, στὴν οὐσία ἡ ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα:

«Τὸ ποτάμι δὲν γυρίζει πίσω – δὲν θὰ ἐπιστρέψουμε στὴν Προνεωτερικότητα. Παρ' ὅλο πού οἱ κατακτήσεις τῆς Νεωτερικότητας ἀποδεικνύονται εὐάλωτες, θὰ παραμένουν ἐπιθυμητὸς στόχος στίς σύγχρονες κοινωνίες. Ἐξ αὐτοῦ προκύπτει ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς χρειάζεται νὰ συμφιλωθεῖ μαζί της, ἂν θέλει νὰ μιλήσει τῆ γλῶσσα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Αὐτὸ συνεπάγεται διευκόλυνση τοῦ στοχασμοῦ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, περισσότερη ἐνσωμάτωση τῆς Θεολογίας στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, ἐφευρετικότητα ὡς πρὸς τὴ συμμετοχικότητα τῶν πιστῶν.

Ἀλλὰ σὲ πείσμα τῶν ἐπικρατούντων στερεοτύπων θὰ ὑποστηρίξω ὅτι καὶ ἡ Μετανεωτερικότητα πρέπει νὰ προσεχθεῖ. Μὲ κίνδυνο νὰ ἐκπλήξω μερικούς,

θά ισχυρισθῶ ὅτι ἔχει νά συνεισφέρει μιὰ ὑπαρξιακὴ ἐξέλιξη τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος οικειώνεται τὴν ἀλήθεια, ὄχι ὡς ἐξωτερικὸ «ροῦχο» πρὸς τὸ ὁποῖο ὀφείλει νά συμμορφωθεῖ, ἀλλὰ ὡς συνηχοῦσα μὲ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἀλήθεια. Καί ἡ χριστιανικὴ πίστις διαθέτει αὐτὴ τὴ δυνατότητα ἐξατομίκευσης, ὅπως ὁ Ἰδιος ὁ Θεὸς μπόρεσε νά γίνει μικρὸς ἄνθρωπος ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι Μεγάλος. Ἡ συνύπαρξις στὸ ψυχικὸ τοπίο ἐτερόκλητων στοιχείων, τὰ ὁποῖα συνήθως παραμένουν στεγανοποιημένα μεταξὺ τους, περιμένει ἐνοποίηση. Οἱ ψυχικὲς διασπάσεις, οἱ ὁποῖες εὐνοοῦνται ἀπὸ τὴ Μετανεωτερικότητα, λειτουργοῦν ὡς εἰδωλολατρία. Μὲ ἄλλα λόγια, δημιουργοῦν πολλὰ «ἔκτοπα» κέντρα στὸν ψυχικὸ κόσμον, πού τὸ καθένα διατηρεῖ μιὰ σχετικὴ αὐτονομία. Κάτι χειρότερο: τὰ κέντρα αὐτὰ δὲν ἀρκοῦνται στὴν ἄσκησις ἐπιρροῆς καί στὴ διεκδίκηση τῶν ἀπαιτήσεων τους, ἀλλὰ προσφέρουν θυσία στὸν «θεό» τους τὸ καθένα. Ἡ μονοθεΐα σήμερον περιττὰ βαρὴ ψυχολογικὴ καὶ ὑπαρξιακὴ κρίσις.

Οἱ ψυχικὲς συγκρούσεις καὶ ἀντιφάσεις, –τὰ ποικίλα στεγανά δηλαδὴ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου–, ἔχουν προσελκύσει ἐξαρχῆς τὴ φροντίδα τῶν σημαντικῶν «σχολῶν» τῆς ψυχοθεραπείας. Συχνὰ οἱ θεραπευτὲς ἀνακαλύπτουν ὅτι αὐτὰ τὰ στεγανά δημιουργήθηκαν ἀπὸ μιὰ παθολογικὴ ἀνάγκη ἐλέγχου, μὲ ἄλλα λόγια, ἐπειδὴ τὸ ἄτομον δυσκολεύεται νά ἐμ-πιστευθεῖ. Ἡ πίστις ἔτσι ἀναδύεται ὡς ἀποτελεσματικὴ καὶ ἀναγκαῖα συνθήκη τῆς ἐπιμέλειας ἑαυτοῦ»³³.

³³ βλ. π. Βασίλειος Θεομὸς, «Ἡ πίστις καὶ ἡ ἐπιμέλεια τοῦ ἑαυτοῦ», ἐφ. *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, Κυριακὴ 16 Φεβρουαρίου 2020, <https://www.kathimerini.gr/1064903/article/politismos/vivlio/h-pisth-kai-h-epimeleia-toy-eaytoy>